

УДК 338.436:339.924
© 2013

Л.І. КАТАН,
кандидат технічних наук

ІНВЕСТИЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ СВІТОВИХ ТЕНДЕНЦІЙ

Доведена необхідність вдосконалення системи інвестиційного забезпечення аграрної сфери з врахування впливу світових тенденцій. Запропоновано використовувати модель “золотої послідовності”.

Економіка України не є замкненою самодостатньою системою, тому складні економічні процеси, що спостерігаються нині в світі, матимуть значний вплив на розвиток вітчизняної економіки в цілому і, зокрема, позначатися на аграрній сфері. Аналізуючи перспективи подальшого залучення інвестицій в аграрну сферу України, доцільно розглянути перспективи інвестиційного забезпечення та визначити фактори, що впливають на його розвиток на макрорівні.

Наявність сучасних світових тенденцій формуються під впливом глобалізаційних процесів. Глобалізація – це історично невідворотний процес інтеграції локальних і регіональних ринків, який характеризується стрімкими змінами структурного й інституційного характеру. Як наслідок, у національних економічних системах змінюється роль і місце окремих галузей та видів економічної діяльності, що вимагає відповідної системи фінансово-економічного забезпечення. Значною мірою це стосується аграрної сфери та її окремих складових: аграрного виробництва та сільських територій [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у вирішення проблем фінансування та інвестиційного забезпечення аграрної сфери, аналізу національного та світового механізмів регулювання розвитку агропромислового комплексу внесли провідні вітчизняні вчені-економісти: А.Г. Бабенко, В.А. Борисова, П.І. Гайдуцький, В. Головіна, А. Діброва, С.С. Лазуткіна, А.П. Макаренко, С.В. Майстро, О.О. Ромашкіна, П.Т. Саблук, О.Г. Шпикуляк та ін. Але, незважаючи на велику кількість публікацій, проблема формування та вдосконалення інвестиційного

забезпечення сталого розвитку аграрної сфери з урахуванням глобалізаційних викликів залишається недостатньо вивченою і потребує ґрунтовного дослідження. У сучасних умовах жодне з джерел не надає достатнього обсягу фінансових ресурсів, що знаходить пояснення в їх залежності від деяких макро-економічних факторів.

Метою статті є дослідження давно існуючих та обґрунтування сучасних моделей вдосконалення системи інвестиційного забезпечення сталого розвитку аграрної сфери з врахуванням світових тенденцій, і насамперед викликаних глобалізаційними процесами.

Виклад основного матеріалу. Сталий розвиток – це запропонована світовим співтовариством уточнювана та поглиблювана сучасна концепція бажаного суспільного розвитку, що ґрунтується на стратегії оптимізації всієї діяльності людства, передусім економічної, в його взаємодії з навколишнім середовищем. Як визначено “Порядком денним ХХІ століття”, мета сталого розвитку полягає в задоволенні потреб сучасного суспільства без загрози здатності майбутніх поколінь забезпечувати свої потреби [1]. Теорія сталого розвитку є альтернативою парадигмі економічного зростання.

Для аграрної сфери України сталий розвиток має бути довгостроковим, збалансованим з точки зору соціально-економічних і агро-екологічних параметрів. Головним критерієм такого розвитку, на нашу думку, доцільно визнати підвищення якості життя агровиробників, сільського населення, нації на основі збереження її життєзабезпечуючих комплексів та продовольчої безпеки держави.

Як вважає відомий польський фінансист

Г.В. Колодко, сучасні кризові ситуації виникають у національних економічних системах під впливом глобалізаційних процесів, і тому “необхідно мати якісно нові фінансово-економічні механізми забезпечення безпеки світу та сталого розвитку його в глобалізованій економіці, які б здійснювали координацію загальної стратегії розвитку та соціально-економічної політики” [2].

Учений наголошує на тому, що в межах обраної державної фінансової політики необхідно обрати фінансово-економічні показники макроекономічного розвитку, а також інституціональні рішення у сфері трансформації державних фінансів. Процес відтворення на макрорівні має здійснюватися в межах “золотої послідовності”, сутність якої полягає у встановленні таких темпів зростання макроекономічних показників, щоб за значного підвищення рівня задоволення поточних потреб суспільства постійно створювалися умови для сталого економічного зростання в майбутньому:

$$\Delta In \geq \Delta Ex \geq \Delta Pkb \geq \Delta Ki \geq \Delta Pw \geq \Delta Db \geq \Delta Ks \geq \Delta Wb, \quad (1)$$

де ΔIn – темпи приросту інвестицій в основний капітал;

ΔEx – те саме, експорту;

ΔPkb – те саме, валового внутрішнього продукту;

ΔKi – те саме, індивідуального споживання;

ΔPw – те саме, продуктивності праці;

ΔKs – те саме, суспільного споживання;

ΔDb – те саме, доходів бюджету;

ΔWb – те саме, видатків бюджету.

З нашого погляду, співвідношення (1) можна покласти в основу оцінки ефективності розвитку відтворювального процесу в аграрній сфері для вдосконалення системи фінансово-економічного забезпечення її сталого розвитку в умовах глобалізаційних процесів.

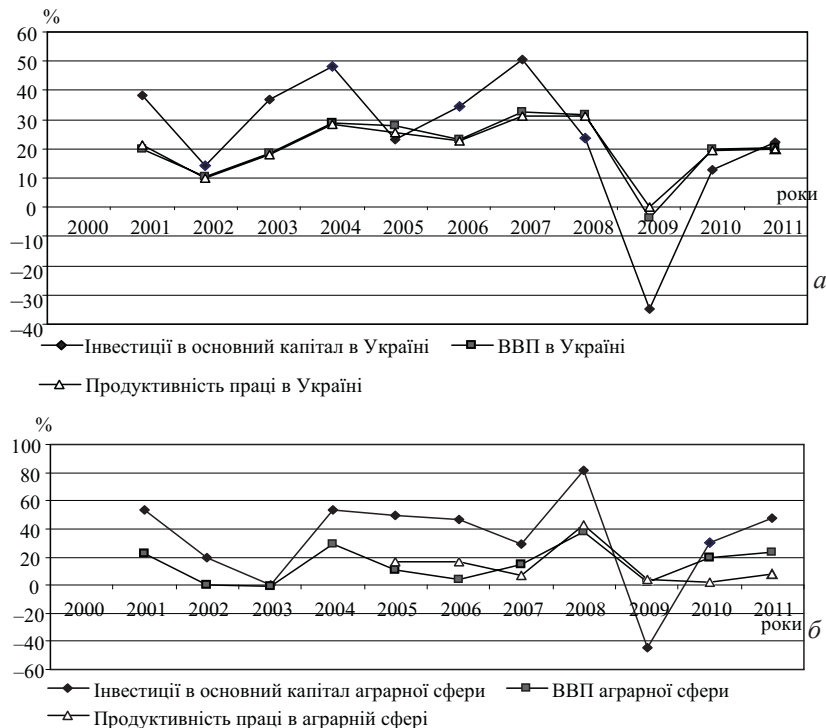
Вважаємо за необхідне ввести у співвідношення (1) показник валова додана вартість (ВДВ), оскільки саме він враховує фінансові результати діяльності суб'єктів господарювання (прибуток, збиток), які є джерелами інвестиційного забезпечення їх діяльності. Тоді співвідношення (1) запишемо в такому вигляді:

$$\Delta In \geq \Delta Ex \geq \Delta ВДВ \geq \Delta Pkb \geq \Delta Ki \geq \Delta Pw \geq \Delta Db \geq \Delta Ks \geq \Delta Wb. \quad (2)$$

В Україні фінансово-економічне забезпечення сталого розвитку аграрної сфери передбачає послідовне здійснення Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України [3], та Програми економічних реформ Президента України В. Януковича на 2010–2014 р. “Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава” [4]. Проте в цих документах не передбачено оздоровлення державних фінансів та удосконалення аграрної політики в напрямку стимулювання сталого розвитку аграрної сфери з урахуванням наявності глобалізаційних процесів. Це означає, що в державі економіка функціонує краще, ніж політична демократія. Слабкість демократичних інститутів виступає гальмом економічної трансформації і знижує макроекономічну ефективність, оскільки сповільнює своєчасне прийняття рішень, що сприяють модернізації фінансів та створенню умов для економічного зростання в майбутньому.

Підтвердженням тому є ретроспективний аналіз виконання системи нерівностей (1), що дозволяє з'ясувати, чи забезпечують існуюча фінансова система держави та аграрна політика необхідні умови для реалізації траєкторії “золотої послідовності”. Ланцюгові темпи приросту основних макроекономічних показників дозволяють констатувати, що українська економіка протягом 2000–2008 рр. мала позитивну динаміку економічного зростання (у % до попереднього року), але водночас спостерігалися ознаки порушення макроекономічної рівноваги, оскільки зростання не було обумовлене стабільними довгостроковими факторами (рисунок) [5].

Тільки протягом 2002–2004 рр. відмічається встановлення макропропорцій відтворення за значною кількістю показників “золотої послідовності” (1), що свідчить про реалізацію прагматичної політики. Економічне зростання стало результатом несистемних внутрішніх реформ, а наслідком впливу сприятливих чинників короткострокового характеру як зовнішнього, так і внутрішнього походження.

Динаміка темпів приросту інвестицій в основний капітал і результати їх опосередкованого впливу на ВВП та продуктивності праці: а – по Україні, б – в аграрній сфері

Період, коли підвищувалася зайнятість, індивідуальне споживання на одну особу та відповідно рівень оплати праці по Україні і в аграрній сфері, припадав на 2005–2008 рр. І як наслідок – індивідуальне споживання перевищувало продуктивність праці. У цей період формування однієї з основних макроекономічних пропорцій – співвідношення між індивідуальним споживанням та продуктивністю праці – не мало характеру сталої тенденції. 2001 рік характеризувався перевищенням темпів росту продуктивності праці порівняно з індивідуальним споживанням. Проте у 2002 р. співвідношення цих складових доходів істотно змінилося на користь індивідуального споживання. У 2003–2004 рр. відбувалося поступове вирівнювання розподілу ВВП, а у 2005–2008 рр., унаслідок зростання рівня індивідуального споживання, частка заробітної плати у ВВП збільшилася до 49,1 %. Суспільне споживання, яке фінансувалося з державних фондів, зростало тіль-

ки у 2001 та 2006 роках. На превеликий жаль, прагматична політика, яка забезпечила за 2005–2008 рр. зростання ВВП по Україні на 114,8 % та по аграрній сфері на 64,6 %, була перервана світовою фінансово-економічною кризою. Як результат – 2009 року загальний ВВП зменшився на 3,7 %, в аграрній сфері зріс тільки на 1,7 %, за зменшення фінансового забезпечення у вигляді інвестицій в основний капітал та бюджетних коштів. Це призвело до того, що у 2010 – 2011 рр. лише в аграрній сфері відбулося встановлення макрпропорцій відтворення за значної кількості показників “золотої послідовності” (1), що свідчить про реалізацію прагматичної політики, чого не можна констатувати для економіки України в цілому.

Таким чином, одержані результати підтверджують, що Україна, маючи достатній досвід соціально-економічного розвитку, все ще не є господарем свого майбутнього, яке в значній мірі формується стихійно. За

останні 23 роки свого існування українська національна економіка формувалася відповідно до ідей неолібералізму, які домінували в суспільних і особливо в економічних думках ХХ століття. Але ці ідеологія і доктрина, політика і практика зжили себе, а світова фінансово-економічна криза 2008 р. прискорила їх остаточну руйнацію і показала, що фінансова система та людство наблизилися до порога вичерпання невідновлюваних ресурсів. Неолібералізм не є тією політикою, на яку варто спиратися в майбутньому. Образ мислення стає більш прагматичним, впливає необхідність підпорядкувати процеси розвитку дійсно раціонально організованій діяльності людини, суспільства, людства. Розмірковуючи про Україну в майбутньому, маємо на увазі об'єктивну реальність – її глобалізація в європейському контексті.

Такої самої думки і доктор економічних наук, академік НАН України В.М. Геєць, який вважає, що 2000–2008 рр. були періодом економічного зростання, який обірвався з початком світової фінансово-економічної

кризи, котра виникла внаслідок глобалізаційних процесів [6]. Можливості основоположних цілеспрямованих структурних змін для побудови сталої економіки, громадянського суспільства та ефективної політичної системи в Україні не були використані належним чином ні за трансформаційної кризи 1990-х рр., ні в умовах економічного зростання 2000–2008 рр., коли з'явилися інвестиційні ресурси для таких перетворень.

Усі наведені оцінки, аналіз та висновки про доцільність трансформації системи інвестиційного забезпечення в галузі державних фінансів у повному обсязі відносяться до аграрної сфери України. Світова фінансово-економічна криза 2008 р. не позбавила аграрну сферу позитивних темпів зростання, які мали протягом 2003–2008 рр. Але у 2009–2011 рр., в умовах подолання наслідків цієї кризи, можливості більш швидкого економічного зростання аграрної сфери було втрачено через недостатню координацію інвестиційної політики держави.

Висновки

У контексті сучасних світових тенденцій глобалізаційні процеси формують зовнішнє інституційне середовище щодо вітчизняної аграрної сфери і не враховувати його впливу на інвестиційне забезпечення неможливо. Потрібно не очікувати, а рухатися назустріч глобалізації, ставши активним її учасником. Для реалізації концепції сталого

розвитку аграрної сфери України необхідно вдосконалювати модель інвестиційного забезпечення відповідно до моделі “золотої послідовності”, що визначає сучасний інструментарій оздоровлення державних фінансів та удосконалення інвестиційної політики в напрямку стимулювання сталого розвитку.

Бібліографія

1. Програма дій “Порядок денний на ХХІ століття” / Пер. з англ. – К., 2000. – 96 с.
2. Колодко Гжегож В. Глобалізація, трансформація, кризиса – что дальше? / Г.В. Колодко; вводная часть Р.С. Гринберга. – М.: Магістр, 2011. – 176 с.
3. Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2007 р. № 1158 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.uazakon.com>

4. Програма економічних реформ Президента України В. Януковича на 2010–2014 рр. “Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава” [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://municipal.gov.ua>
5. Сайт Госкомстата України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>
6. Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави: національна доповідь / За заг. ред. В.М. Гейця [та ін.]. – К.: НВЦ НБУВ, 2009 – 687 с.

Рецензент – доктор економічних наук, професор **І.І. Вініченко**